

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 89 IR 326
STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR KODEKSO PAPILDYMO 11² STRAIPSNIU ĮSTATYMO
PROJEKTO

1. Projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 89 ir 326 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 11² straipsniu įstatymo projektas (toliau – įstatymo projektas) parengtas:

1. Siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis teismas) 2017 m. birželio 26 d. nutarimą Nr. KT8-N6/2017 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (toliau – Nutarimas), kuriuo buvo konstatuotas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostatos prieštaravimas Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams. Įstatymo projektu siūloma papildyti atvejų, kuomet apeliacinės instancijos teismas gali priimti nutartį panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui – siūloma numatyti galimybę apeliacinės instancijos teismui priimti nutartį panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui ir tais atvejais, kai ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme, galėtų būti padarytos išvados, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ar veika gali būti perkvalifikuota ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos.

2. Siekiant tinkamai įgyvendinti Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus (toliau – Seimo kontrolierius) 2017 m. vasario 8 d. pažymoje Nr. 4D-2016/1-1118 pateiktas rekomendacijas dėl teisinio reguliavimo tobulinimo, susijusio su procesinių dokumentų įteikimu proceso dalyviams. Įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad kai kurie teisėsaugos institucijų paštu siunčiami procesiniai dokumentai proceso dalyviams privalo būti siunčiami tik registruotąja pašto siunta, kadangi neretai pasitaiko atvejų, kuomet svarbūs procesiniai dokumentai, galintys daryti įtaką proceso dalyvių teisėms ir teisėtiems interesams, nepasiekia adresato.

3. Reglamentuoti psichologo, padedančio apklausti nepilnamečius liudytojus, nukentėjusiuosius, įtariamuosius, kaltinamuosius ar specialių apsaugos poreikių turinčius nukentėjusiuosius (toliau – nepilnametis) BPK nurodytais atvejais, procesinį statusą, įtvirtinti jo teises.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projektą parengė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento (direktorė Simona Mesonienė, tel. (8 5) 266 2873, el. p. simona.mesoniene@tm.lt) Baudžiamosios justicijos skyriaus (vedėjas Darius Mickevičius, tel. (8 5) 266 2966, el. p. darius.mickevicius@tm.lt) patarėja Aistė Pupinytė (tel. (8 5) 2662903, el. p. aiste.pupinyte@tm.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

1. Lietuvos apeliacinis teismas, apeliacine tvarka nagrinėdamas baudžiamąją bylą, kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu Nr. 1B-13/2016 ištirti, ar Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja BPK 320 straipsnio 4 dalis (2007 m. birželio 28 d. redakcija) tiek, kiek ja draudžiama baudžiamąją bylą apeliacine tvarka pagal nuteistojo apeliacinį skundą nagrinėjančiam teismui pabloginti kito nuteistojo ar išteisintojo, taip pat asmens, kuriam byla nutraukta, padėtį nesant dėl to prokuroro, privataus kaltintojo, nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo skundo.

Šiuo metu pagal BPK 326 straipsnio „Apeliacinės instancijos teismo sprendimų, priimamų išnagrinėjus bylą, rūšys“ 1 dalies 4 punktą išnagrinėjęs bylą teismo posėdyje, dėl apskųsto nuosprendžio apeliacinės instancijos teismas priima nutartį „panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui, jeigu bylą išnagrinėjo šališkas pirmosios instancijos teismas arba byla išnagrinėta pažeidžiant šio Kodekso 224 ir 225 straipsniuose nustatytas teisingumo taisykles, arba kai apeliacinės instancijos teisme paaiškėja, kad nuteistasis veikos padarymo metu sirgo ar iki nuosprendžio priėmimo pirmosios

instancijos teisme susirgo psichikos liga ir jam turėjo būti taikomos priverčiamosios medicinos priemonės“. Taigi pagal BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktą apeliacinės instancijos teismas nutartimi panaikina nuosprendį ir perduoda bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui tuo atveju, kai bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismo teisėjas (jeigu bylą nagrinėjo teisėjų kolegija – bent vienas iš teisėjų), esant kuriam nors iš BPK 58 straipsnyje išvardytų nušalinimo pagrindų, nenusišalino arba nebuvo nušalintas BPK 59 straipsnyje nustatyta tvarka. Nuosprendis taip pat panaikinamas ir byla perduodama iš naujo nagrinėti teismui *inter alia* tais atvejais, kai bylą, teisingą apygardos teismui, išnagrinėja apylinkės teismas arba jeigu nuteistasis veikos padarymo metu sirgo ar iki nuosprendžio priėmimo pirmosios instancijos teisme susirgo psichikos liga ir jam turėjo būti taikomos priverčiamosios medicinos priemonės. Pažymėtina, kad BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkte išvardytų atvejų sąrašas yra išsamus: apeliacinės instancijos teismui nesuteikti įgaliojimai panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui kokiais nors kitais, nei nustatytieji šiame punkte, pagrindais.

Konstitucinis Teismas, išanalizavęs bylų apeliacinio nagrinėjimo teisinį reguliavimą minėtu aspektu, konstatavo, kad pagal Konstituciją teismas turi pareigą ne tik ištirti visas bylos aplinkybes, kurios leistų teismui priimti teisingą ir argumentuotą sprendimą, bet ir priimti šį sprendimą per įmanomai trumpiausią laiką. Ši pareiga suponuoja tai, kad baudžiamąją bylą apeliacine tvarka nagrinėjantis teismas, ištyręs įrodymus, kuriuos įvertinus galėtų būti padarytos išvados, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo, turėtų panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir perduoti bylą jam iš naujo nagrinėti tik tuo atveju, kai nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis galėtų būti pabloginta iš esmės. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją reguliuoti baudžiamojo proceso santykius ir gali nustatyti įvairius baudžiamųjų bylų nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme modelius. Tačiau įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų neleidžiama aukštesnės instancijos teismui, atsižvelgus į visas bylos aplinkybes ir vadovaujantis teise bei laikantis iš Konstitucijos kylančių teisingumo, protingumo imperatyvų, priimti teisingą sprendimą byloje ir veiksmingai užtikrinti asmens konstitucinę teisę į tinkamą ir teisingą baudžiamąjį procesą. Nutarime akcentuota, kad pagal dabartinį teisinį reguliavimą nesudarytos prielaidos teismui priimti teisingą sprendimą byloje (*inter alia* teisingai nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, priteisti teisingą nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą) ir tinkamai įvykdyti teisingumą. Tokiu teisiniu reguliavimu neužtikrinama veiksminga kiekvieno asmens ir visos visuomenės apsauga nuo nusikalstamų kėsinių ir paneigiami iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 1 dalies, kylantys teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, nukrypstama nuo konstitucinės teismo, kaip Lietuvos Respublikos vardu teisingumą vykdančios institucijos, sampratos, konstitucinių teisinės valstybės, teisingumo principų.

Konstitucinis Teismas Nutarime padarė išvadą, *baudžiamąją bylą apeliacine tvarka nagrinėjantis teismas*, ištyręs įrodymus, kuriuos įvertinus galėtų būti padarytos išvados, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo, *turėtų panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir perduoti bylą jam iš naujo nagrinėti tik tuo atveju, kai nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis galėtų būti pabloginta iš esmės*. Konstitucinis Teismas nustatė, kad BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas tiek, kiek jame nenustatyti apeliacinės instancijos teismo įgaliojimai, ištyrus įrodymus, kuriuos įvertinus galėtų būti padarytos išvados, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, *prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams*.

2. BPK nėra reglamentuota, koku būdu (registruotąja ar neregistruotąja siunta) teisėsaugos institucijos (ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai, ikiteisminio tyrimo teisėjai, teismai) išsiunčia procesinius dokumentus. Prokuratūra ir ikiteisminio tyrimo įstaigos, teismai patys pasirenka dokumentų siuntimo būdą. Dažniausiai procesiniai dokumentai siunčiami neregistruotąja pašto siunta. Siunčiant minėtu būdu ne visada įmanoma užtikrinti, kad proceso dalyviai tikrai gaus jam adresuotą procesinį dokumentą. Be to, išsiuntus dokumentus neregistruotąja pašto siunta nėra įmanoma patikrinti, ar dokumentas buvo išsiųstas arba gautas. Seimo kontrolierius 2017 m. vasario 8 d. pažymoje Nr. 4D-2016/1-1118 pažymėjo, kad nors Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose yra įtvirtinta galimybė procesinius dokumentus siųsti registruotu paštu, šio siuntimo būdo

taikymas priklauso nuo rengėjo ir yra pareigūno teisė, bet ne pareiga. Pastebėjo, kad procesinius dokumentus siunčia ne tik prokuratūra, bet ir ikiteisminio tyrimo įstaigos, o BPK nenumatant privalomo procesinių dokumentų siuntimo registruotu paštu dažnai neįmanoma užtikrinti, kad proceso dalyvis tikrai gaus jam adresuotą procesinę dokumentą. Seimo kontrolierius taip pat atkreipė dėmesį, kad nors baudžiamojo proceso įstatyme jau numatytas elektroninės bylos įdiegimas ir asmenims, kurie davė sutikimą ir nurodė reikalingus kontaktinius duomenis, procesiniai dokumentai įteikiami elektroninių ryšių priemonėmis, iki šiol daug žmonių pageidauja gauti rašytinius procesinius dokumentus arba apskritai nesinaudoja elektroninių ryšių priemonėmis. Taip pat pažymėjo, kad kitų teisenų (administracinio, civilinio proceso) procesiniai dokumentai yra siunčiami registruotu paštu.

3. Pagal šiuo metu galiojančio BPK nuostatas į nepilnamečių apklausas baudžiamajame procese gali būti kviečiamas psichologas, kuris padeda apklausti nepilnamečių, atsižvelgdamas į jo socialinę ir psichologinę brandą (BPK 186, 188, 272, 280, 283 straipsniai). Nuo 2018 m. liepos 1 d. įsigalioja 2017 m. kovo 14 d. priimtas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 186, 188, 272, 280 ir 283 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-217 (toliau – įstatymas Nr. XIII-217). Įstatymu Nr. XIII-217 iš esmės išplečiamas atvejų, kuomet į nepilnamečių apklausas privalomai kviečiamas psichologas, sąrašas. Psichologas turės visuomet būti kviečiamas į mažamečio liudytojo ar nukentėjusiojo apklausą, taip pat į nepilnamečio liudytojo ar nepilnamečio nukentėjusiojo apklausą dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei, sveikatai, laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, vaikui ir šeimai, dėl pelnymosi iš nepilnamečio prostitucijos ar nepilnamečio įtraukimo į prostituciją arba kitais atvejais, kai to prašo proceso dalyviai arba ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo iniciatyva.

Tiek pagal šiuo metu galiojančias BPK nuostatas, tiek pagal įstatymo Nr. XIII-217 nuostatas psichologas padeda apklausti nepilnamečių, atsižvelgdamas į jo socialinę ir psichologinę brandą, tačiau detaliau tokio psichologo procesinis statusas nereglamentuojamas. BPK neatskleidžia, ar psichologas gali būti nušalintas dėl savo šališkumo arba nekompetencijos, nėra aišku, ar psichologas privalo prisiekti, kad pateiks teisingus paaiškinimus, jeigu jo prašoma tai padaryti, ar jis turi būti įspėjamas dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingo paaiškinimo pateikimą. BPK taip pat nėra aiškiai įtvirtintos pareigos psichologui atvykti ir dalyvauti konkrečiame procesiniame veiksmo, o tuo pačiu – ir atsakomybės už neatvykimą be svarbios priežasties ar atsisakymą be teisėto pagrindo atlikti savo pareigas. BPK taip pat nėra aiškiai sureguliuota, ar psichologo dalyvavimo baudžiamajame procese išlaidos gali būti pripažintos proceso išlaidomis ir išieškomos iš nuteistojo priėmus apkaltinamąjį teismo nuosprendį. BPK taip pat nėra įtvirtintos bendrosios specialisto teisės (priešingai nei ekspertų).

BPK 89 straipsnyje pateikiama specialisto sąvoka. Specialistas yra reikiamų specialių žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kuriam pavedama atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą arba paaiškinimus jo kompetencijos klausimais. Specialistu gali būti ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas arba šioje įstaigoje nedirbantis asmuo. Specialistai, kurie yra ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai, pagal pareigas yra įspėti dėl atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 235 straipsnį už melagingos išvados ar paaiškinimo pateikimą. Specialistai, kurie nėra ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai, kiekvienu atveju, kai jie yra kviečiami dalyvauti procese, įspėjami dėl atsakomybės pagal BK 235 straipsnį už melagingos išvados ar paaiškinimo pateikimą. Specialistas šaukiamas privalo atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą ir pateikti nešališką išvadą ar paaiškinimus jam pateiktais klausimais. Specialistui, kuris be svarbios priežasties neatvyksta arba be teisėto pagrindo atsisako atlikti savo pareigas, gali būti taikomos šio Kodekso 163 straipsnyje numatytos procesinės prievartos priemonės. Už melagingos išvados ar paaiškinimo pateikimą specialistas atsako pagal BK 235 straipsnį. Be to, BPK 180 straipsnyje nurodoma, kad dalyvauti atliekant tyrimo veiksmus gali būti pasitelkiami specialistai. Jeigu dalyvauti atliekant tyrimo veiksmą pasitelkiamas specialistas, kuris nėra ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, prieš tyrimo veiksmo pradžią įsitikinama jo asmens tapatybe ir kompetentingumu, išsiaiškinami jo santykiai su įtariamuoju ir nukentėjusiuoju, patikrinama, ar nėra pagrindo specialistą nušalinti. Prieš pradėdamas vykdyti savo pareigas, toks specialistas pasirašo rašytinį pasižadėjimą sąžiningai atlikti jam pavedamas užduotis; be to, jis įspėjamas dėl atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 235 straipsnį už melagingos išvados ar paaiškinimo pateikimą. BPK 57–70 straipsniuose reglamentuojamos proceso dalyvių, įskaitant specialistą,

nušalinimo baudžiamojo proceso metu nuostatos. BPK 103–105 straipsnyje reglamentuojama proceso išlaidų, kurias sudaro ir specialistams išmokami pinigai, atlyginimo ir išieškojimo tvarka.

Atsižvelgiant į psichologo funkcijas baudžiamajame procese, manytina, kad jo, kaip proceso dalyvio, statusas iš esmės analogiškas specialisto procesiniam statusui, kadangi jis dalyvauja baudžiamajame procese ir padeda atlikti tyrimo veiksmą bei užtikrina galimybę kitiems proceso dalyviams pasinaudoti procesinėmis teisėmis ir garantijomis. Įstatymas Nr. XIII-217 aiškiai numato psichologo veiklos apimtį – jis padeda apklausti nepilnametį, atsižvelgdamas į jo socialinę ir psichologinę brandą. Taigi psichologas dalyvauja atliekant tyrimo veiksmą – apklausą ir padeda ją atlikti, tuo užtikrindamas ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar teismui galimybę gauti tyrimui ar bylos nagrinėjimui reikšmingų duomenų, o nepilnamečiui – pasinaudoti procesinėmis teisėmis ir garantijomis, visų pirma, būti apsaugotam nuo neigiamo baudžiamojo proceso poveikio.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

1. Įstatymo projektu siūloma papildyti atvejų, kuomet apeliacinės instancijos teismas gali priimti nutartį panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui – siūloma numatyti galimybę apeliacinės instancijos teismui priimti nutartį panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui ir tais atvejais, kai ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme, galėtų būti padarytos išvados, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ar veika gali būti perkvalifikuota ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos. Tokiu būdu siekiama pašalinti Nutarime nurodytus baudžiamojo proceso įstatyme numatyto teisinio reguliavimo trūkumus, užtikrinti konstitucinius teisinės valstybės, teisingumo principų įgyvendinimą tais atvejais, kai apeliacinės instancijos teismas, ištyręs įrodymus, padaro išvadą, kad faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą. Minėtų principų užtikrinimas tiesiogiai susijęs su teismų išimtaine teise vykdyti teisingumą – priėmus įstatymo projektą teismams bus užtikrinamos prielaidos priimti teisingą sprendimą byloje (*inter alia* teisingai nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, priteisti teisingą nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą) ir tinkamai įvykdyti teisingumą. Taip pat bus užtikrinta konstitucinė teisė į teisingą teismą, kurios sudedamoji dalis yra asmens teisė į pagrįstą (argumentuotą) sprendimą, kuri suponuoja būtinybę aukštesnės, *inter alia* apeliacinės, instancijos teismui turėti visas procesines galimybes tinkamai išnagrinėti gautus skundus ir priimti teisingus ir pagrįstus (argumentuotus) sprendimus. Tokiu teisiniu reguliavimu būtų užtikrinama veiksminga kiekvieno asmens ir visos visuomenės apsauga nuo nusikalstamų kėsinių.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors Konstitucinis Teismas Nutarime tiesiogiai neaptarė nagrinėjamų baudžiamojo proceso normų nusikalstamos veikos perkvalifikavimo aspektu, tačiau, įstatymo projekto rengėjų vertinimu, tikslinga numatyti galimybę apeliaciniam teismui grąžinti bylą pirmos instancijos teismui ir tais atvejais, kai kaltinime nurodyta veika gali būti perkvalifikuota ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, kadangi neretai nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės lemia ir nusikalstamos veikos kvalifikavimą. Tokiu būdu ši nuostata suderinama su pirmosios instancijos teismo procesinėmis galimybėmis pakeisti kaltinime nurodytas veikos esmines faktines aplinkybes ir jos kvalifikavimą teisme, vadovaujantis BPK 256 straipsniu.

Be to, Įstatymo projekto rengėjai, atsižvelgdami į Lietuvos apeliacinio teismo siūlymą išspręsti siūlomo reguliavimo apimtį klausimą ir santykį su BPK 320 straipsnio nuostatomis dėl apeliacijos ribų, numatė, kad apeliacinės instancijos teismas diskreciją panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmos instancijos teismui galėtų tik išimtiniais atvejais, t. y. kai tai susiję ne su neišsamiu bylos nagrinėjimu pirmosios instancijos teisme, o apeliaciniu skundu apibrėžtomis ribomis. Siūloma šią galimybę apeliacinės instancijos teismui suteikti tik esant dviem sąlygoms – kai ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme galėtų būti padarytos išvados, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ar veika gali būti perkvalifikuota, ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą *ir* dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos.

2. Įstatymo projektu siūloma numatyti, kad jeigu ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas baudžiamojo proceso dalyviams svarbius procesinius dokumentus (nuosprendį, nutartį, nutarimą, šaukimą, kitus procesinius dokumentus, kuriais įforminamos proceso dalyvių teisės ar pareigos) ir jų nuorašus siunčia paštu, siunta turi būti registruotoji. Išsamius procesinių dokumentų (formų) sąrašus, kurie būtų siunčiami registruotąja pašto siunta, Įstatymo projektu siūloma patvirtinti Teisėjų tarybai ir Lietuvos Respublikos generaliniam prokurorui. Priėmus įstatymo projektą svarbūs procesiniai dokumentai bus įteikiami adresatams, tokiu būdu bus geriau užtikrinamos asmenų, ypač pažeidžiamų asmenų grupių (turinčių mažas pajamas, vyresnio amžiaus ir pan.) galimybės naudotis savo procesinėmis teisėmis ir taip ginti savo galimai pažeistas teises.

3. Įstatymo projektu siūloma aiškiai įtvirtinti, kad nepilnamečių nukentėjusiojo, liudytojo, įtariamojo ar kaltinamojo ar specialių apsaugos poreikių turinčio nukentėjusiojo apklausoje dalyvaujantys psichologai yra specialistai BPK prasme, kurie padeda apklausti šį asmenį, atsižvelgdami į jo socialinę ir psichologinę brandą ir (ar) specialius apsaugos poreikius. Tuo pačiu siūloma suderinti BPK 89 ir 180 straipsnio nuostatas ir papildyti specialisto apibrėžimą nustatant, kad specialistas yra ne tik reikiamų specialių žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kuris atlieka objektų tyrimą ir pateikia išvadą arba paaiškinimus jo kompetencijos klausimais, bet ir kuris dalyvauja atliekant kitus baudžiamojo proceso veiksmus. Taip pat siūloma įtvirtinti bendrąsias specialisto teises – teisę susipažinti su bylos medžiaga, susijusia su objektų tyrimu, minėtų asmenų apklausa ar jo dalyvavimu kituose baudžiamojo proceso veiksmuose, taip pat teisę prašyti pateikti papildomos medžiagos, reikalingos jam pavedamoms užduotims atlikti.

Vadovaujantis Įstatymo projekto ir BPK 180 straipsnio nuostatomis, į apklausą pasitelkiant psichologą, kuris nėra ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, prieš tyrimo veiksmo pradžią būtų įsitikinama jo asmens tapatybe ir kompetentingumu, išsiaiškinami jo santykiai su įtariamuoju ir nukentėjusiuoju, patikrinama, ar nėra pagrindo specialistą nušalinti. Atsižvelgiant į tai, kad apklausoje dalyvaujančio psichologo paprastai nėra prašoma pateikti išvadą ar paaiškinimus jo kompetencijos klausimais, nes jo funkciją sudaro pagalba apklausiant nepilnamečių ar specialių apsaugos poreikių turintį nukentėjusįjį, siūloma nustatyti, kad dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingos išvados ar paaiškinimo pateikimą jis įspėjamas tik tuo atveju, jeigu jo prašoma atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą ar paaiškinimus jo kompetencijos klausimais. Priėmus įstatymo projektą, psichologo atžvilgiu taip pat būtų taikomos kitos BPK nuostatos, kurios reglamentuoja specialisto pasitelkimo tvarką, jo pareigas, atsakomybę, nušalinimo tvarką ir pan.

Manytina, kad siūlomos nuostatos užtikrins baudžiamojo proceso normų aiškumo, nedviprasmiškumo principų įgyvendinimą, padės proceso dalyviams bei teisėsaugos institucijų atstovams aiškiai suvokti psichologo, padedančio apklausti nepilnamečių ar specialių apsaugos poreikių turintį nukentėjusįjį, procesinį statusą, bei patį proceso veiksmą, kurį padeda atlikti psichologas. Patikslinus psichologo kaip specialisto procesinį statusą, taps aiškos tokios proceso dalyvių ir teisėsaugos institucijų pareigūnų galimybės baudžiamajame procese kaip nušalinimas, specialisto kvietimas į teismo posėdį, jo atsakomybė, taip pat psichologo dalyvavimo baudžiamajame procese išlaidų pripažinimo proceso išlaidomis, jų atlyginimo ir išieškojimo tvarka.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

1. Įstatymo projektas padės teismams vykdyti teisingumą, užtikrins konstitucinius teisinės valstybės, teisingumo principus tais atvejais, kai apeliacinės instancijos teismas, ištyręs įrodymus padaro išvadą, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo ar veika gali būti perkvalifikuota ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos.

2. Svarbūs paštu siunčiami procesiniai dokumentai bus įteikiami adresatams, tokiu būdu bus geriau užtikrinamos asmenų, ypač pažeidžiamų asmenų grupių (turinčių mažas pajamas, vyresnio amžiaus ir pan.) galimybės naudotis savo procesinėmis teisėmis ir taip ginti savo galimai pažeistas teises.

3. Patikslinus psichologo, kaip proceso dalyvio, teisinį statusą taps aiškos tokios proceso dalyvių ir teisėsaugos institucijų pareigūnų galimybės baudžiamajame procese kaip nušalinimas,

specialisto kvietimas į teismo posėdį, jo atsakomybė, taip pat psichologo dalyvavimo baudžiamajame procese išlaidų pripažinimo proceso išlaidomis, jų atlyginimo ir išieškojimo tvarka. Įtvirtinus bendrąsias specialisto teises bus aiškesnis jo statusas baudžiamajame procese.

Numatoma, kad įstatymo projektas neturės neigiamų pasekmių.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymo projekto priėmimas įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir plėtrai

Įstatymo projekto priėmimas su įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Įstatymo projektą, kitų teisės aktų keisti ar pripažinti negaliojančiais nereikės.

9. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

10. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas.

11. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymo projektu siūloma pasiūlymai Teisėjų tarybai ir Lietuvos Respublikos generaliniam prokurorui patvirtinti procesinių dokumentų, kurie siunčiami registruotąja pašto siunta, sąrašus.

12. Valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšos, kurių prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

1. Įstatymo projektu siūlomoms pakeitimams įgyvendinti teismams, prokuratūrai gali prireikti papildomų valstybės biudžeto lėšų dėl padidėjusio skaičiaus grąžinamų bylų pirmosios instancijos teismams nagrinėti iš naujo.

Šiuo metu aiškiai nurodyti galimai reikalingų papildomų lėšų poreikį nėra įmanoma, kadangi nėra aišku, kaip dažnai apeliacinės instancijos teismai grąžins bylas pirmos instancijos teismams nagrinėti iš naujo dėl to, kad buvo nustatytos iš esmės skirtingos faktinės aplinkybės nuo nustatytųjų pirmosios instancijos teismo arba reikės perkvalifikuoti veiką, ir tai bus laikoma esminiu asmens padėties pabloginimu ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos.

2. Priėmus įstatymo projektą išaugs teismų, prokuratūros ir ikiteisminio tyrimo įstaigų pašto išlaidos, todėl prireiks papildomų finansinių išteklių įstatymo įgyvendinimui. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija prašė Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos ir Nacionalinės teismų administracijos įvertinti ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai pateikti informaciją apie papildomų valstybės biudžeto asignavimų poreikį įstatymui įgyvendinti. Tokią informaciją pateikė tik Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba – nurodė, kad įstatymui įgyvendinti kasmet jai galėtų reikėti papildomų 3800 eurų (preliminariais skaičiavimais).

3. Įgyvendinant įstatymo projekto nuostatas dėl psichologo prilyginimo specialistui valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų tiesiogiai nereikės, nes juo tik patikslinamas psichologo kaip proceso dalyvio teisinis statusas. Be to, psichologo dalyvavimo baudžiamajame procese išlaidas pripažinus proceso išlaidomis, atsiranda galimybė BPK 105 straipsnio nustatyta tvarka jas išieškoti iš nuteistojo.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymo projektas buvo pateiktas derinti Teisėjų tarybai, Lietuvos apeliaciniam teismui, Nacionalinei teismų administracijai, Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai, Lietuvos

Respublikos vidaus reikalų ministerijai, Lietuvos Respublikos finansų ministerijai, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybai ir Advokatų tarybai.

Pažymėtina, kad prieš rengdama įstatymo projektą Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija teiravosi Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos nuomonės dėl Seimo kontrolieriaus pažymoje pateiktų rekomendacijų dėl procesinių dokumentų siuntimo registruotąja pašto siunta ir šios institucijos pritarė iniciatyvai atitinkamai keisti baudžiamojo proceso įstatymą.

14. Įstatymo projekto reikšminiai žodžiai

Reikšminiai žodžiai, kurių šiam Įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*: „baudžiamasis procesas“, „apeliacija“, „nuosprendis“, „nepilnametis“, „psichologas“, „specialistas“, „apklausa“, „procesiniai dokumentai“, „paštas“.

Elinas Jankaitis
200 0621